

היה איש בסביבה שגורס כי על היהודים להרים טוריה. והרי האימפריה הבריטית הייתה אימפריה קולוניאלית. גם הערבים לא סברו כך: הם פנו אלינו ב"חוגיא" - פניה, כך משהו הסביר לנו, מקבילה לפניה Sahib בהודו. ה-modus vivendi היה בהבנה עם הפועלים הערבים, שאנחנו לא נעמוד להם על הראש, והם לא יכשילו אותנו לפני המנהל. פעם תפס אותנו המנהל - מהנדס בגיל החמישים בעל כרס מכובדת - לשיחה קלה, בזמן שהערבים עמלו בזיעת אפס. "אתם", כך פתח, "אתם בודאי כולכם סוציאליסטים גדולים, כיצד אינכם מתביישים להסתכל על אנשים עובדים ולא לעשות כלום?" מה שמוכיח בעליל שלא היה לו מושג מה זה סוציאליזם; המנהלים הרוסיים יכלו ללמדו פרק... לשם בטחון הגענו להסכם עם נהג הטנדר האישי של המנהל, וזה דאג לאותת לנו, כשאזונו בדרך אלינו.

מי זה היינו "אנחנו"? קבוצות צעירים מנהרייה, ללא מקצוע או עיסוק קבוע, וחבורה עליזה מקבוץ געתון, היום נאות מרדכי, שאיכלסה אז מספר לולים ומבני משקים אחרים במגרשים לא תפוסים בקצהו של נהרייה. רובם ככולם יוצאי ווינה, שנחנונו בחוש נדיר לקחת את החיים מהצד היותר קל - כיאה לעיר הוולסים. הבדיחות שסיפרו הפכו למטבע עובר לסוחר בפי הערבים. העבודה שם ארכה עבורי שבועות מספר. עוד המשכתי לעבוד עם קבלנים פרטיים שהקימו מבנים למגורים או מחסנים. באמצע ינואר גם זה הסתיים. אינני יודע, אם בבצת נחת אי פעם ליברטור; שזה התעופה הפעיל הקרוב היה בעכו. בצת, כנראה, הוכנה למקרה של התקרבות החזית מהמדבר המערבי לארץ ישראל - זה היה שנה לפני אל-עלמיין והבריטים כלל לא חשו עצמם כל כך בטוחים. הנוסע היום בכביש הצפון יכול עוד לראות, מול מושב בצת, באמצע השדה, מבנה בנוי סלעים - אחד ההאנגרים שנותר לפליטה. מחומר הבניה הרב, שהושקע באתר, יכלו להקים את כל המושב. אני מניח שעשו זאת.

העבודה בשדה תעופה באסא נמשכה לא יותר מחודשיים, אך בדרך זו נכנסתי, משום מה, לרשימה של עובדי בנין בלשכה בנהרייה והשגתי עבודה באתר בנייה. למותר לציין כי בשנות המלחמה הורגש מחסור חמור בחומרי בנייה בארץ - לבנייה פרטית. באופן מיוחד חמור היה המחסור במלט. "נשר", במבואות חיפה, היה היצרן היחיד בארץ למלט והצבא הבריטי שם ידו על רוב התוצרת, כך שנשאר מעט מאוד לבנייה הפרטית, במידה והייתה קיימת. מהנדס בניין צעיר, חבר קב' עין המפרץ, פיתח שיטת בנייה שאיפשרה לחסוך במלט ולהסתפק בכמות מלט מזערית לממ"ר בנייה. השיטה הייתה מבוססת על שימוש בלבני "נעמן", ביח"ר ללבנים במפרץ, שהוקם ע"י משקי "השומר הצעיר" שם. הלבנים יוצרו מחומר ונשרפו, להבדיל מהבלוקים המקובלים, עשויי מלט. כדי לא לצקת רצפות ותקרות השתמש המהנדס בלבני נעמן החלולים לבניית קמרון בסגנון הערבי. מעט מאוד טיט היה נחוץ כדי לקשור את הלבנים שהוכנו בתבנית, צריך היה רק לישר את הרצפה הקמורה ע"י כמות מתאימה של חול. קירות הבית היו כפולים עם חלל ביניהם. ווי ברזל, שקשרו בין שני הקירות, עשויים היו לייצב את שני הקירות זה מול זה. יציבות המבנה הושגה, ללא ספק, רק עם גמר הבנייה של כל הקירות, התקרה והגג גם יחד. כך, כשהגעתי לאתר הבנייה, לאחר סוף שבוע סוער במיוחד, לא מצאתי שם יותר מתל לבנים, בדומה לאתר חפירות ארכיאולוגיות. לא נעים - אך גם לא נורא: כעבור כמה שעות עבודות פינוי אפשר היה להתחיל מחדש ולהתפלל, אם לא לבנין, אז לפחות למזג אוויר יותר יציב.

לא היה גל בנייה בנהרייה. עבודת הצבא הצטמצמה בהמשך ובלית ברירה קבלתי עבודה, לתקופה קצרה, בסולל-בונה, שסלל כביש מקבוץ אילון לוואדי קרקרה. עניין לא נוח במיוחד; צריך היה לגור באהלים בחצר הקבוץ. עם מקוש וטוריה צריך היה לפלס דרך למכונת האספלט שסללה את הכביש - שביל - אל תוך הוואדי, עבודת פרך, אם כי בנוף עוצר נשימה.

היינו כמעט שנה בנהרייה, "עצמאים", מחוץ למסגרת הקיבוצית, ואיני יכול לומר, שהרגשנו כל כך רע שם - אך בסיכום - לא יכולנו להצביע על הישגים כלשהם. עבודה קבועה לא הייתה לי, גם לא נראתה בעתיד הקרוב, כי לא היה לי מקצוע וגם לא היו לנו אמצעים מעבר למחייה היומית, שהיו מאפשרים לנו לחשוב על פרנסה אחרת פרט לעבודה פשוטה. אבל נהיה גלוי לב: ביסוד פיתוח פרנסה,